

Період національно-духовного
оновлення України другої
половини ХХ століття

План:

1. “Відлига” та пожвавлення літературно-мистецького життя.
2. Нова інтелектуальна генерація “шестидесятників”. Дисидентський рух.
3. Метод “соцреалізму” та андеграундне мистецтво 70-х років.
4. “Перебудова” та формування ідеї незалежності.
5. Українська культура другої половини ХХ століття.

Основні терміни та поняття

- Дисидентський рух, “шестидесятники”, тоталітаризм, “відлига”, “застій”, соціалістичний реалізм, нонконформізм, андеграунд, соц-арт, перфоманс, концептуалізм, перебудова

- Тоталітаризм (у перекл. з лат. Totalis – всеохоплюючий) – термін, що був уведений у політичний і науковий обіг ідеологами італійського фашизму у 1920-ті роки.
- Тоталітарним є тип суспільства, в якому існує жорсткий контроль влади над усіма сферами життя суспільства, а також кожної особистості.

Відлига

- З приходом до влади М.С. Хрущова політична обстановка в країні поступово змінюється, настає “відлига” (поняття, що взято з книги Іллі Еренбурга “Оттепель” 1954 р., яке точно передає зміст епохи.

- Було посмертно реабілітовано письменників *Василя Еллана-Блакитного, Василя Чумака, Григорія Косинки*, режисера *Леся Курбаса*.
- Припинилися нападки на *Андрія Малишка, Максима Рильського, Володимира Сосюру, Наталію Забілу*.
- Із сталінських таборів повернулися 25 письменників.

- Передвісником духовного пробудження стала публікація роботи Олександра Довженка “Мистецтво живопису і сучасність”, де автор закликав до вільного творчого пошуку.
- З’являються нові твори: поема “Мазепа” Володимира Сосюри, романи Михайла Стельмаха “Кров людська – не водиця”, “Правда і кривда”, романи Олеся Гончара “Прапорonoсці”, “Собор” та інші.

- Значну роль у згуртуванні столичної інтелігенції відіграв Клуб творчої молоді “Супутник” (1960-1964 рр.) – це було перше гуртування молоді поза межами офіційних творчих спілок, яке прагнуло відродження української культури.
- На Західній Україні схожим за діяльністю був клуб творчої молоді “Пролісок” у Львові.

Шестидесятництво -

- Це перш за все відмова від тоталітаризму в усіх сферах суспільного життя та утвердження загальнолюдських моральних і естетичних цінностей.
- В основі світоглядних засад шестидесятництва лежить визнання свободи в усіх її виявах: свобода совісті, свобода мислення, свобода нації.

До шестидесятників належали:

- - письменники Микола Вінграновський, Василь Симоненко, Іван Драч, Василь Стус, Ліна Костенко;
- - літературні критики Іван Дзюба, Євген Сверстюк, Іван Світличний, журналіст В'ячеслав Чорновіл;
- - художники Опанас Заливаха, Алла Горська;
- - кіномитці й театральні діячі Сергій Параджанов, Юрій Іллєнко, Леонід Осика, Іван Миколайчук.

- Іван Дзюба “Інтернаціоналізм чи русифікація?”: робота набула великої популярності серед дисидентів та стала їх програмним документом.
- В’ячеслав Чорновіл “Лихо з розуму (Портрети двадцяти “злочинців”) – перший український документальний збірник, складений у 1967 р. у Львові.

Застій

- Характерні ознаки цього періоду: відставання у розвитку у порівнянні із Західною Європою, мілітаризація виробництва, загострення товарного дефіциту, а на рівні культури – ідеологічна домінанта радянського суспільства, побудова соціалізму і комунізму.

Дисидентський рух

- *Дисиденти* (лат. *dissidens* – незгодний) – учасники опозиційного руху СРСР, що виступали за демократизацію суспільства, дотримання прав і свобод людини в радянських республіках.

- 1958 р. – створено Українську робітничо-селянську спілку (УРСС): Левко Лук'яненко, Іван Кандиба, Василь Луцький. Мета – ненасильницькі мирні форми опору.
- У середині 70-х рр. з'явився новий напрям дисидентського руху – правозахисний.
- 1976 р. – в Києві створено Українську Гельсінську групу на чолі з Миколою Руденко.

- Соціалістичний реалізм – основний напрям художнього стилю в СРСР, який вимагав зображення типових характерів у типових обставинах з орієнтацією на систему духовних цінностей соціалізму.

Неофіційне мистецтво в СРСР мало дві форми прояву:

- нонконформізм (лат. non conformis – невідповідний, незгодний) – мистецькі пошуки з рисами новаторства, креативного мислення, які існували в рамках державної цензури

- андеграунд (англ. Underground – підпілля) – радикальний мистецький спротив тоталітаризму, протест проти системи художніх цінностей, що нав'язувалася зверху.

- Одним із найяскравіших проявів андеграунду був напрям “соц-арт”. Його основа –це політичний аспект та громадський протест.
- Винахідники соц-арту: московські художники Віталій Комар та Олександр Меламід.

Література

- *50-60-ті роки:* твори Олеся Гончара, Ліни Костенко, Борис Олійник, Василь Симоненко, Павло Загребельний, Михайло Стельмах та інші;
- Поява фундаментальних праць: “Українська радянська енциклопедія”, “Історія українського мистецтва”, “Словник української мови” Бориса Грінченка.

Образотворче мистецтво

- Велике піднесення відбувається в кінці 80-х років. Зачинателі постмодернізму в Україні Олександр Дубовик та Любомир Медвідь.
- З'являються перші виставки: “Діалог крізь віки” (1980), “Погляд” (1987-1989), “Українське малАРТство” (1990), “Молодість країни” (1987).

Архітектура

- Визначальні архітектурні споруди 60-80-х рр.:
- Палац “Україна”;
- Нові корпуси Київського національного університету;
- Створено архітектурний ансамбль Хрещатика, комплекс споруд ВДНХ;
- Музично-драматичний театр в Івано-Франківську

Палац “Україна”

Театр в Івано-Франківську

ВДНХ у Києві

Музичне мистецтво

- Початок 70-х рр. – злет української пісні, пов'язаної з Володимиром Івасюком.
- 1989 р. – перший фестиваль української сучасної пісні та популярної музики “Червона Рута”.
- 1968 р. – перший рок-конкурс в Україні “Біг-Бет”, де було представлено близько 50 колективів: “Авангард”, “Садко”, “Варта” та інші.

Кіномистецтво

- Український кінематограф другої половини ХХ ст. представлений іменами світової величини: це режисери Сергій Параджанов, Юрій Іллєнко, Леонід Осика, Леонід Биков, актори Іван Миколайчук, Юрій Шумський, Гнат Юра, Костянтин Степанков, Микола Гринько, Богдан Ступка, Ада Роговцева.

Українське поетичне кіно

- Сергій Параджанов “Тіні забутих предків” (1965);
- Юрій Іллєнко “Білий птах з чорною ознакою” (1970);
- Костянтин Єршов “Вій” (1967);
- Іван Миколайчук “Вавілон-XX” (1979).

Театр

- У 50-60- рр. у республіці діяло близько 70 професійних театрів.
- Видатні режисери та актори того часу: Федір Верещагін, Сергій Данченко, Наталія Ужвій, Поліна Нятко, Ада Роговцева, Леонід Биков, Богдан Ступка та ін.